

ΤΟΥ ΣΑΚΗ ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Τρίκαλα, αποστολή. Περπατώντας στην κεντρική πλατεία με τον Ιάκωβο Βενουζίου, τον πρόεδρο της τοπικής εβραϊκής κοινότητας, απολαμβάνουμε τον ήλιο και την καλοκαιρία που «σκανδαλωδώς», όπως λέει, παραμένει στην περιοχή που είναι συνηθισμένη στα χιόνια, τον βαρύ χειμώνα και τα ορμητικά νερά του Ληθαίου, του ποταμού της λήθης, η οποία κατά κάποιον τρόπο ήταν και η αφορμή της συνάντησής μας.

Περνάμε την κεντρική πεζογέφυρα, χτισμένη το 1866 από Γάλλους μηχανικούς, που συνδέει τις δύο πλευρές των Τρικάλων, την πλατεία Ρήγα Φεραίου με την κεντρική πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου για να μπούμε στην παλιά εμπορική καρδιά της πόλης. Ο κ. Βενουζίου μου δείχνει το πανόραμα της αγοράς και θυμάται τα παλιά εβραϊκά καταστήματα που χάθηκαν με το πέρασμα του χρόνου. Το βλέμμα του σταματάει στο βορειοδυτικό άκρο της πλατείας, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται η πιάτσα των ταξί. «Εδώ συγκέντρωσαν οι ναζί τους 139 Εβραίους που απέμειναν στα Τρίκαλα τον Μάρτιο του '44», μας λέει. Οι Εβραίοι της Θεσσαλίας συγκεντρώθηκαν στη Λάρισα και από εκεί με τρένα οδηγήθηκαν στο Αουσβιτς και το Μπιρκενάου.

Η διαδρομή

«Από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης επέστρεψαν μόνο έξι άτομα», μας λέει ο ιστορικός Κώστας Μιχαλάκης. Συγγραφέας του βιβλίου «Η Εβραϊκή Κοινότητα Τρικάλων 1881-1940» (εκδ. Τύποις), ο κ. Μιχαλάκης αναζήτησε τα σκόρπια αρχεία και στοιχεία πριν από το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και με τη συνδρομή της συγγραφέως Μαρούλας Κλιάφα ανασυνέθεσε την εποχή που η κοινότητα αποτελείτο από περίπου 500 μέλη και είχε σημαντική παρουσία στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου.

«Υπάρχουν τουλάχιστον 700 χρόνια αδιάλειπτης παρουσίας Εβραίων στα Τρίκαλα. Οι μισοί ήταν Ρωμανιώτες με καταγωγή από τα Ιωάννινα και οι υπόλοιποι Σεφαραδίτες, ενώ κάποια στιγμή φαίνεται πως επικρατεί το σεφαραδίτικο στοιχείο. Βρίσκονταν πάντα στο πιο κεντρικό σημείο της πόλης και μαζί με τη συνοικία του Βαρουσίου θεωρούνταν οι πιο ανεπτυγμένες περιοχές των Τρικάλων και είχαν πάντα καλές σχέσεις με τους χριστιανούς», μας λέει ο κ. Μιχαλάκης. Με ορισμένες εξαιρέσεις πλούσιων οικογενειών, που έγιναν τραπεζίτες, οι περισσότεροι ήταν μικρέμποροι και τεχνίτες. Ορισμένες από τις εμβληματικές μορφές της κοινότητας, μας λέει ο κ. Μιχαλάκης, ήταν ο τραπεζίτης Σολομών Μεγίρ που είχε

καλές σχέσεις με την Ορθόδοξη Εκκλησία, ο Ηλίας Κοέν που θεωρείται από τους πλουσιότερους Τρικαλινούς της εποχής και ο γιος του Χαΐμ που έγινε βουλευτής Θεσσαλονίκης, η Αλέγρα Φελούζ μέλος του ΕΑΜ και της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ και υπέρ των μεικτών γάμων Εβραίων και χριστιανών και ο νομικός και διπλωμάτης Ασέρ Μωυσής που έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην ίδρυση του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου. Τα φαινόμενα αντισιμιτισμού στα Τρίκαλα ήταν πολύ περιορισμένα, μας λέει ο ιστορικός, κάτι που φαίνεται από τη διάσωση του μεγαλύτερου τμήματος του εβραϊκού πληθυσμού της περιοχής στην κατοχή. «Οι περισσότεροι είχαν μάθει με διάφορους τρόπους τι είχε συμβεί στη Θεσσαλονίκη και είχαν προετοιμαστεί. Πολλοί βρήκαν καταφύγιο στα χωριά που ήλεγχε το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, ενώ οι κάτοικοι των χωριών τους δέχτηκαν με μεγάλη αγάπη», μας λέει.

Με τον ίδιο τρόπο σώθηκε η οικογένεια του Ιάκωβου Βενουζίου. Ο 76χρονος ήταν μόλις δύο ετών όταν οι γονείς του με τον αδελφό του διέφυγαν από τα Τρίκαλα τον Σεπτέμβριο του '43 αναζητώντας καταφύγιο στα ορεινά χωριά. «Στον δρόμο προς Ελάτη σταθήκαμε στη Φήκη, όπου μας προστάτευσε η οικογένεια Παπαστεργίου. Η Ελάτη όμως ήταν κατεστραμμένη, και τότε ένας πρώην χωροφύλακας που έφυγε από το Σώμα γιατί ήταν αντίθετος με τους κατακτητές μας φιλοξένησε στο σπίτι του στο χωριό Φήκη, όπου μείναμε μέχρι την απελευθέρωση. Όταν επιστρέψαμε στα Τρίκαλα, βρήκαμε το σπίτι μας κατεστραμμένο και υπό κατάληψη», μας λέει ενώ πλησιάζουμε στη συναγωγή.

Πίσω από το αρχοντικό της οικογένειας Σιδόπουλου, ένα από τελευταία εβραϊκά σπίτια που σώζονται αποκατεστημένα, βρίσκεται η ρωμανιώτικη συναγωγή, η μόνη από τις τρεις που επιβίωσε στο πέρασμα του χρόνου, χτισμένη στις αρχές του 20ού αιώνα. Γύρω από τις τέσσερις πανήψυλες κολώνες στο εντυπωσιακό εσωτερικό της αναπτύσσονται οι δύο άμβωνες -ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του χώρου- το ιερό, ο γυναικωνίτης, ενώ μεγάλοι πολυέλαιοι κρέμονται από το ταβάνι. Οι ρωγμές στις κολώνες, στα δάπεδα και την οροφή του κτιρίου καθιστούν επιτακτική την αναστήλωσή του, η οποία έχει δρομολογηθεί σύμφωνα με τον πρόεδρο της κοινότητας. «Οι εργασίες θα συνδυαστούν με την αναδιαμόρφωση του εξωτερικού χώρου για να γίνει περισσότερο εμφανής στους επισκέπτες. Υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον να επισκεφθούν τη συναγωγή Εβραίοι του εξωτερικού που έρχονται στην Ελλάδα», τονίζει ο κ. Βενουζίου.

Η διάσωση

Με εξαίρεση το εβραϊκό νεκροταφείο και τη συναγωγή, τα ίχνη της εβραϊκής κοινότητας στον δημόσιο χώρο των Τρικάλων είναι ελάχιστα. Τα περισσότερα παλιά αρχοντικά, όπως της οικογένειας Κοέν που φιλοξενούσε τον Βασιλιά Γεώργιο στις επισκέψεις του, κατεδαφίστηκαν και τη θέση τους πήραν πολυκατοικίες. Η κοινότητα αριθμεί σήμερα μόλις 40 μέλη, τα περισσότερα μεγάλης ηλικίας. Τα αρχεία της, πριν από τον πόλεμο, που έκλεψαν οι κατακτητές παραμένουν εξαφανισμένα. Η πρόσφατη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Τρικκαίων για την ανέγερση ενός μνημείου ολοκαυτώματος στα Τρίκαλα και η ανάδειξη της ρωμανιώτικης συναγωγής είναι δύο σημαντικές προσπάθειες για να διασωθεί ένα κομμάτι της ιστορίας τους. Διαφορετικά, θα δικαιωθεί η φήμη του Ληθαίου ποταμού.

ΠΗΓΗ: Εφημερίδα [ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 15.1.2018](#)